

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ СТУДЕНТІВ

У статті подано аналіз психологічних особливостей міжособистісних конфліктів у студентському середовищі, а також визначено шляхи профілактики та розв'язання міжособистісних конфліктів у студентів.

Ключові слова: поняття конфлікту, міжособистісні та внутрішньоособистісні конфлікти.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство ставить людство перед вибором: воно стане або століттям конфліктології, або воно стане останнім століттям в історії людства. Адже конфлікти в ХХ ст. стали основною причиною загибелі людей. Дві світові війни, понад 200 великомасштабних війн, локальні військові конфлікти, збройна боротьба за владу, вбивства, самовбивства — усі ці види конфліктів, за найближнішою оцінкою, забрали до 300 млн людських життів. Конфлікти в організаціях нерідко справляють вплив на якість їх діяльності. Злагода в сім'ї та згода з самим собою виступають важливою умовою щасливого життя кожної людини.

Недостатнє врахування викладачами психологічних особливостей студентів під час навчально-виховного процесу нерідко зумовлює невинуваті нервово-психічні проблеми молоді. Це вимагає здійснення конкретних заходів щодо профілактики негативних явищ у студентських колективах, своєчасного вирішення міжособистісних суперечностей і конфліктів. Адже під час навчання та спілкування студенти стикаються з багатьма проблемами, що зумовлюють зовнішні суперечності. Такі конфліктні переживання завжди пов'язані з сильним негативно забарвленим емоційним напруженням, відуттям внутрішнього дискомфорту. Тривале емоційне напруження негативно позначається на результатах навчання студентської молоді і нерідко призводить до різних форм агресивної поведінки, яка спрямована на інших. Крім того, якщо студент не може перебудувати свою поведінку відповідно до конкретної ситуації, це може спричинити нервові виснаження й невроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему міжособистісних конфліктів, їх джерел, шляхи вирішення розглядали у своїх роботах

С. Аша, Д. Бернард, М. Дойч, Г. Зіммель, Р. Кілмен, Л. Коузер, Р. Мак, Т. Парсонс, Л. Понді, А. Рапопорт, Р. Снайдера, К. Томас, З. Фрейд, К. Хорні. Окремі аспекти конфлікту і шляхи його вирішення досліджували вчені К. Левін, М. Дейч, Дж. Картрайт, Р. Ліпіт. Соціальну взаємодію вивчали Р. Ф. Бейлз, У. Ф. Уайт, соціальні системи — Т. М. Ньюк, Р. М. Стогділл; статистику і побудову формальних моделей — Р. Р. Буш, Г. А. Сайман, Дж. Френч, Дж. К. Хемфілл; соціометрію — Е. Ф. Богатт, Г. Ліндсей, К. Морено.

Значний внесок у розробку проблеми внесли В. Є. Василюк, Є. А. Донченко, О. С. Калмикова, В. Зігерт, Л. Ланге, О. М. Леонтьев, О. Р. Лурія, Е. Мелібруд, В. М. Мясіщев, Л. А. Петровська, А. В. Петровський., І. В. Пономарьов, Т. М. Титаренко та ін.

Мета статті — розкрити психологічні особливості міжособистісних конфліктів студентів та визначити основні шляхи вирішення та профілактики міжособистісних конфліктів у студентському середовищі.

Основний матеріал. Інтерес до цих проблем у соціально-економічному і політичному житті суспільства особливо зріс у сучасний період. Кожна з галузей наукових знань розробляла свої підходи, формувала свою термінологію, розглядала різні аспекти життя суспільства і навколишнього матеріального світу. У результаті все це призвело до розуміння конфлікту як явища і трактування конфліктології як науки. Як науковий напрям конфліктологія в Західній Європі сформувалася наприкінці минулого століття. До кінця ХХ ст. виникла необхідність у створенні єдиної наукової концепції в рамках самостійного розділу науки конфліктології.

Наразі в різних галузях знань і безпосередньо в практичній діяльності достатньо глибоко вивчені й розроблені окремі сторони цього багатогранного явища і розкриті теоретичні основи його розвитку.

Для збереження норм забезпечення суспільних відносин у державі створені спеціальні інститути із профілактики та вирішення конфліктних ситуацій. До таких інститутів належать правоохоронні органи, складні структури внутрішньої і зовнішньої безпеки держави.

Перший тип конфлікту досліджений найбільш глибоко у загальній психології, патопсихології та психоаналізі. Одне з перших досліджень здійснив А. Р. Лурія, який розробив низку експериментальних ситуацій для вивчення внутрішньоособистісного конфлікту. Широку популярність дістала його моторна методика. На Заході суттєвий внесок у вивчення внутрішньоособистісних конфліктів зробили К. Левін і Н. Міллер [1].

У психологічній літературі можна зустріти різні класифікації конфлікту. Так, у працях М. Дойча, А. Рапопорта, Д. Бернарда, Л. Коузера, Л. Понді, Р. Маку, Р. Снайдера та інших вчених в основу типології покладено характер об'єктивної ситуації протиріччя і розуміння даної ситуації сторонами як справжній конфлікт; випадковий чи умовний конфлікт; зміщений конфлікт; неправильно приписаний конфлікт; латентний (прихований) конфлікт; помилковий конфлікт. Така класифікація може бути оцінена як спроба внесення міри в оцінку конфлікту, але відсутність більш строго визначених базових понять не дає змоги досягти цієї мети.

А. А. Єршов пропонує розрізняти конфлікти за їх соціально-психологічним дослідженням із джерела, за змістом, значущістю, типом вирішення, формою вираження, типом структури взаємин, соціальною формалізацією, соціально-психологічним ефектом, соціальними результатами. При цьому слід мати на увазі, що такий перелік, з одного боку, не є вичерпним, а з іншого — кожна із згаданих ознак загального характеру фактично охоплює широке коло більш конкретних ознак, кожна з яких може бути основою для розподілу [2].

Стадії вирішення міжособистісного конфлікту відбуваються, по-перше, через перетворення самої об'єктивної конфліктної ситуації і, по-друге, через перетворення образів ситуації, що є в його сторонах. В обох випадках можливе двоєчне вирішення конфлікту: часткове, коли виключається тільки конфліктна поведінка, але не виключається внутрішнє стримуване спонукання до конфлікту в сторін; і повне, коли конфлікт усувається і на рівні фактичної поведінки, і на внутрішньому рівні.

Повне усунення конфлікту внаслідок перетворення об'єктивної конфліктної ситуації спостерігається, коли за допомогою розведення сторін вони позбавляються можливості і необхідності контакту, а отже, конфліктної взаємодії або вишукування додаткових ресурсів і повного задоволення ними обох сторін.

Часткове розв'язання конфлікту на об'єктивному рівні має місце, коли за допомогою відповідної модифікації реальних умов середовища конфліктна ситуація перетворюється таким чином, що сторони виявляються незацікавленими в продовженні конфліктних дій, хоча прагнення досягти первісної мети в сторін залишається.

Аналізуючи і систематизуючи різні конфліктні ситуації, деякі автори виділяють такі поняття, як «образи конфліктної ситуації», змістовною стороною яких виступають ідеальні картини, образи

конфліктної ситуації, що є в кожного з учасників конфлікту. Ці внутрішні картини ситуації містять у собі уявлення учасників про самих себе (свої мотиви, цілі, цінності, можливості тощо), уявлення про конфронтуючі сторони (їхні мотиви, цілі, цінності, можливості тощо) і уявлення про середовище, у якому складаються конфліктні відносини. Саме ці образи, ідеальні картини конфліктної ситуації, а не сама реальність є безпосередньою детермінантою конфліктної поведінки її учасників.

Для поглибленішого розуміння розвитку конфлікту і конфліктної ситуації існує поняття «умови перебігу конфлікту». На думку вчених, важливою складовою зовнішнього контексту конфлікту, у якому він виникає і розвивається, виступає соціально-психологічне середовище, представлене звичайно різними соціальними групами з їх специфічною структурою, динамікою, нормами, цінностями [3].

У психології конфлікт визначається як зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій у свідомості окремо взятого індивіда, у міжособистісних взаємодіях або міжособистісних відносинах індивідів або груп людей, що пов'язано з негативними емоційними переживаннями [4].

Виходячи з цього визначення, основу конфліктних ситуацій у групі між окремими людьми становить зіткнення між протилежними інтересами, думками, цілями, різними уявленнями про спосіб їх досягнення.

Особливу увагу при вирішенні міжособистісних конфліктів студентів слід приділяти викладачам, які безпосередньо працюють із ними (насамперед кураторам). Однією з форм підвищення їхньої психологічної компетентності, ефективності діяльності щодо запобігання важким ситуаціям, які виникають в студентів, зокрема, це стосується і міжособистісних конфліктів, є психологічна консультація та психологічна служба, яка має діяти при університеті. Як доводить практика, високої ефективності цієї форми можна досягти за умов взаємної довіри між психологом і педагогами. Під час психологічної консультації можуть використовуватися відповіді на питання, поради і практичні рекомендації, аналіз конкретних ситуацій, що виникли, тощо.

Поряд із цим практика свідчить про наявність спеціальної літератури для педагогів та психологів, в якій у доступній формі розкрито всі аспекти проблеми навчання і виховання студентів, досвід роботи з ними, організацію діяльності щодо запобігання важким ситуаціям під час їхньої життєдіяльності та їх вирішення.

Запобіганню міжособистісним конфліктам сприяє також впровадження психологічного забезпечення навчально-виховного процесу, основними напрямками якого, в першу чергу, повинні стати психологічний супровід навчальної діяльності студентів, оптимізація умов навчального процесу, організація заходів щодо психогігієни.

Психологічний супровід починається з моменту вступу до ВНЗ і до випуску студентів зі стін навчального закладу. На думку Ю. В. Слюсарєва, такий супровід може здійснюватись у двох формах, а саме:

— у формі періодичних діагностичних зрізів, на підставі яких можливо простежити динаміку розвитку особистості під час навчання, — це пасивний супровід;

— у формі безпосереднього втручання психолога в процес розвитку особистості з використанням психологічних методів, керування — це активна форма психологічного супроводу [5].

Висновки

Причиною міжособистісних конфліктів у студентів може виявитися перекручене сприйняття і розуміння ситуації, поведінка одного по відношенню до іншого, взаємне або однобічне нерозуміння, неправильне тлумачення намірів.

Особистісними передумовами щодо розбіжності з оточуючими можуть слугувати такі риси, як нетерпимість до недоліків інших, знижена самокритичність, імпульсивність, нестриманість у почуттях, що вкоренилися, негативні забобони, упередження стосовно тих чи інших людей. Конфліктоутворюючими якостями можуть стати схильність до агресивної поведінки, до підпорядкування собі інших, невихованість, відсутність внутрішньої духовної культури, неухважність, непошана до людей, користоловство, егоїзм, тобто такі риси характеру, які сформувалися як результат неправильного, однобічного виховання.

У профілактичній роботі із запобігання конфліктам використовуються різноманітні види і методи психотерапії, у тому числі й активні методи на кшталт ігрових психотехнік, тренінгових психотехнологій і аутотренінгів, методи групової психотерапії та ін.

В статтє подан анализ психологических особенностей межличностных конфликтов в студенческой среде, а также определены пути предупреждения и разрешения межличностных конфликтов у студентов.

Ключевые слова: определение конфликта, межличностные и внутриличностные конфликты.

The analysis of psychological peculiarities of conflicts between individuals in students environment is done in this article and the ways of prevention and solving of these conflicts between students are determined

Key words: the determination of conflict, conflicts between individuals, innerindividual conflicts.

Література

1. *Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Трженко А. М.* Конфліктологія: навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Петюха, Л. В. Торгової. — К. : КНЕУ, 2003. - 315 с.
2. *Ершов А. А.* Личность и коллектив / Межличностные конфликты в коллективе и их разрешение. — Л., 1976. — 213 с.
3. Життєві кризи особистості: наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. — Ч. 1: Психологія життєвих криз особистості. — К. : ІЗМН, 1998. — 356 с.
4. Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання // Психологія: підручник / за ред. Трофімова - К., 2000. - С 495-510, 486-495, 463-467.
5. Конфліктологія: підручник / за ред. О. М. Герасінової., Л. К. Панова. — Х. : Право, 2002. - 256 с
6. *Халин Ю. Л.* Межличностная и внутриличностная тревога в условиях значимой совместной деятельности // Вопросы психологии. — 1991. — № 5. — С. 56-64.
7. *Юферова Т. И.* Поведение аффектных детей в конфликтных ситуациях // Вопросы психологии. — 2005. — № 2. — С. 113—123.